
Modernizem na deželi, včeraj in nikoli več?

Author(s): Lučka AŽMAN MOMIRSKI

Source: *Urbani Izziv*, Vol. 15, No. 1, Koridorji in poselitev / Corridors and settlement (junij, 2004), pp. 84-85

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180520>

Accessed: 04-07-2025 11:28 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Avtorico odlikujeta lep in tekoč jezik ter nazorno opisovanje. Pri tem uspešno obvladuje kdaj pa kdaj tehnično suhoparne vsebine, ki jih s številnimi risbami dopolnjuje v razumljive napotke in prikaze. Knjiga je pisana kot učbenik, priročnik, celo leksikon, saj nas ponekod puščice vodijo od pojma do pojma. Ilustrirana je s fotografijami, skicami, shemami, tabelami, tudi preglednimi kartami, ki prikazujejo značilno pojavnost posameznih stavbnih gradbenih in likovnih elementov in gradiv po slovenskih regijah.

Knjigi je v prid sistematika v predstavitvi, ki je zastavljena tako, da se ji lahko dodajo različno usmerjena in poglobljena nadaljevanja. Razlogov, da posežemo po njej je vedno dovolj. Pozoren bralec, strokovnjak ali ljubitelj, bo izvedel marsikaj koristnega.

Mag. Milena Hazler-Papič, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Urad za prostorski razvoj;
E-pošta: milena.hazler-papic@gov.si

Lučka AŽMAN
MOMIRSKI

Modernizem na deželi, včeraj in nikoli več?

Ob razstavi z naslovom Modernizem na deželi – delo ribniškega stavbenika Alojzija Hrena, ki so jo v galeriji Miklova hiša v Ribnici odprli 21. maja 2004, je izšel katalog z istim naslovom. Avtor razstave in kataloga je dr. Bogo Zupančič.

Pobudo za pripravo razstave in kataloga je dala galerija v Ribnici, da bi nazorno in izčrpno orisala dela stavbenika Alojzija Hrena, pomembnega za stavbinsko izročilo med 1. in 2. svetovno vojno in po njej na območju Ribnice. Hrenov stavbinski prispevek je opazen že zaradi obsežne produkcije, saj je načrtoval in zgradil okrog 200 objektov v Ribniški dolini.

Posledica odločitve lokalne galerije za tak projekt je izjemno pomembna, saj bo katalog zapolnil vrzel stavbarske zgodovine v Sloveniji. O Alojziju Hrenu ni znanega veliko: »Zaman ga boste iskali v Enciklopediji Slovenije, še težje boste zasledili njegovo ime v člankih umetnostnih zgodovinarjev in arhitekturnih publicistov.« (Zupančič, 2004: 9).

Poleg Miklove hiše v Ribnici sta delo podprla Občina Ribnica in Riko Ribnica.

Namen razstave in kataloga je dokumentiranje, kratka analiza dokumentacije in stavbenikovega dela ter javna predstavitev evidentiranega gradiva in iz njega izhajajočih spoznanj.

Obravnavano delo obsega 84 strani na formatu A4. Na 25 straneh so predstavljene slike, na naslednjih 24 je urejeno besedilo s slikami. Samo besedilo zapolnjuje pet polnih strani, tabele/pregledi so urejeni na 20 straneh.

Viri, iz katerih je avtor črpal gradivo za katalog, je iz zapuščine stavbenika, nekaj pa tudi iz arhiva Ivana Novaka in Zgodovinskega arhiva v Ljubljani. Avtor je med pripravljanjem kataloga in razstave odkril doslej neznane načrte in fotografije vile Novak z zobozdravstveno ordinacijo v Ribnici, delo arhitekta Iva Spinčiča. Prvič so predstavljeni načrti (hkrati z gradbenimi popisi, predračuni in dnevniki) gospodarskih stavb in gradu za naročnika kneza Auers-

perga na lokaciji Strmca pri Jelen-dolu arhitektov Josipa Costaperarie in Maksa Strenarja.

Osrednji del kataloga sestavlja opis življenja in splošnih družbenih okoliščin, ki so vplivale na življenje in delo stavbenika Alojzija Hrena, ter podrobnejša predstavitev njegovih najpomembnejših del.

Pri Hrenovih je bilo zidarstvo družinska tradicija, zato se je Alojzij Hren najprej izučil obrti pri svojem očetu, kjer je delo nadaljeval tudi po prihodu iz ujetništva v Italiji. Tam naj bi se navdušil nad italijansko arhitekturo. Pozno, že star 27 let, se je vpisal na Tehniško srednjo šolo v Ljubljani, na oddelek Stavbna rokodelska šola. Njegovi učitelji inženirji arhitekture so bili izobraženi na Dunaju, v Pragi ali Münchnu (Monakovem). V procesu praktičnega izobraževanja je bil zidarski pomočnik, zidar, stavbni polir in poslovodja.

Tako osebno kot v gradbeništvu je Hren sledil tehničnim novostim, bil je opremljen z modernimi risarskimi pripomočki, fotoaparatom, imel je sodobna prevozna sredstva, obiskoval pa je tudi gradbene sejme in sledil novostim v gradbeništvu (armiran beton).

»Hren naj bi bil največji gradbenik v Ribniški dolini, tako da gradnja večjega objekta skoraj ni mogla mimo njegovega podjetja.« (Zupančič, 2004: 21) Poleg projektiranja objektov je računal tudi statiko manjših objektov, bil je izvajalec in organizator gradnje ter vsestranski podjetnik. Gradil je vse od stanovanjskih objektov, gospodarskih poslopij, javnih stavb, kapel, grobov, župnišč. Najpomembnejša dela iz medvojnega obdobja so vila Hren (projekt in izvedba) iz leta 1930 (Ribnica), trgovski lokal Riegler (projekt in izvedba) iz leta 1931 (Dolenja vas), vila Novak (izvedba) iz let 1933–35 (Ribnica) in gospodarska poslopja in grad (izvedba) iz leta 1940 (Strmec pri Jelen-dolu). V katalogu so predstavljene

na hkrati z opisom, predstavitvijo načrtov, fotografij stavb, fotografsko primerjavo nekdanjega in današnjega stanja objektov.

Stavbne novosti so se po zaslugi Hrena pojavile v Ribnici skoraj hkrati kot v Ljubljani. Vzore za oblikovanje vile Hren, morebiti tudi navezovanje na »pet modernističnih načel (stebri, svoboden tloris, prosta fasada, panoramska ali vogalna okna, ravna streha z vrhom)« (Zupančič, 2004: 26), je verjetno dobil iz revij *Der Baumeister*. Hren je v projektu uporabil ravno streho in vogalno okno. Avtor uvršča stavbo med prve modernistične vile pri nas, prvo naj bi le leto prej postavil arhitekt Šubic v Ljubljani (vila Šubic).

Stavbenik Hren je izvedel dva objekta vidnih slovenskih arhitektov: Iva Spinčiča, Josipa Costaperarie in Maksa Strenarja. Vila Novak sicer »ne sodi med prve funkcionalistične objekte, a s svojo kakovostno zasnovo in izvedbo nedvomno sodi v vrh slovenskega funkcionalizma – kot pravimo slovenski moderni arhitekturi med obema vojnoma«. (Zupančič, 2004: 36). Grajski kompleks Strmec pri Jelendolu pa je »v formalnem oblikovnem pomenu ... historicizem«. (Zupančič, 2004: 40)

Sledi opis dejavnosti po drugi svetovni vojni, ko je bil Hren tehnični vodja in direktor. Po vojni je doživel usodo marsikaterega predvojnega podjetnika. Najprej mu je v zaporu umrla žena Ela, potem so zaprli še njega. A že leta 1950 je postal šef gradbenega odseka v Remontu, kjer je samostojno vodil razne gradnje«. (Zupančič, 2004: 48). Avtor meni, da je vzrok za prevzem odgovornega položaja, ki ga je Hren dobil takoj po pogojnem odpustu iz zapora, v pomanjkanju strokovnjakov, ki naj bi imeli izkušnje in bili sposobni voditi gradbene projekte.

Hren je bil najprej vodja tehničnega oddelka gradbenega podjetja Gradbenik Ribnica, nato vršilec dolžno-

sti direktorja istega podjetja, kmalu pa je pridobil tudi potrdilo za odgovornega vodjo gradbenih objektov.

Posebno zanimiv dokument v katalogu je Hrenov opis/revizija delovanja podjetja, v katerem je bil zaposlen do leta 1960, saj je neposredni dokaz o njegovem nezadovoljstvu s stanjem v podjetju (in verjetno tudi v gradbeništvu nasploh).

V obdobju po vojni se je Hren ukvarjal predvsem s projektiranjem grobov in prizidkov k hišam, z izjemo gasilskega doma v vasi Dane (1960). Med najpomembnejša dela v povojnem obdobju Zupančič uvršča stanovanjsko hišo dr. Mejčiča (načrt in izvedba) v letu 1956 (Velike Lašče), stanovanjsko hišo Grilj (načrt) v letih 1955–56 (Ribnica) in stanovanjsko hišo Petelin (načrt in nadzor) leta 1969 (Ribnica). Dela so predstavljena z opisi, načrti in fotografijami objektov.

Zupančič na koncu kataloga poskuša kritično opredeliti kakovost Hrenovih stavb in detajlov ter izdelati povzetek stavbenikove osebnosti. Hren je v gradbeništvu deloval 40 let, in to na celotnem ribniškem območju. Opisati ga je mogoče kot družinskega arhitekta, saj je mnogo družinam oblikoval objekte od stanovanjske hiše, vile, gospodarskega poslopja do nagrobnika. Detajle je sicer izvajal brez načrtov, a kakovostno. Stavbenika primerja z drugimi stavbeniki iz istega obdobja, Matkom Curkom in Josipom Slavcem, in med njimi poskuša najti vzporednice. Značilnost Hrenovega opusa je tudi, da je načrtoval in izvajal vse od majhnih nalog (kot npr. hišice za prodajo tobaka) do velikih del (izvedbe gradu).

Pomembni del kompilacije sta pregleda v zadnjem delu kataloga. Gre za kronološki pregled del in kronološki pregled po tipologiji stavb.

Avtorjev pristop ne samo nesuhoparnega beleženja dejstev, ampak tudi umeščanja Hrenove stavbinske

in stavbarske aktivnosti v širše dogajanje, podpira poglavje kratkih biografij Hrenovih sodobnikov in sodelavcev.

Zupančič je v celoti dosegel izhodišča in namen naloge. Tako oblika, obseg kot vsebina kataloga so izdelani korektno. Metodološko je delo opravljeno nepristransko, z navajanjem virov in dejstev ter posledičnih sklepov. Občasno moti le ponavljanje nekaterih enakih ugotovitev v različnih sklopih kataloga.

Posredno katalog odpira vrsto vprašanj, ki so deloma že ali pa bi jih na osnovi konkretnih primerov, kot je primer stavbenika Alojzija Hrena, veljalo natančneje opredeliti (v kakšni drugi raziskavi): prispevek stavbincev k stavbarski kulturi v Sloveniji, odnos stavbinec-arhitekt, vpliv družinske tradicije na razvoj in kakovost stavbinske obrti v Sloveniji, vpliv učiteljev arhitektov na stavbince, odnos med stavbinsko produkcijo in družbo itd.

Podeželje/podeželsko je pogosto sinonim za vztrajanje pri starem, uveljavljenem dogajanju na določenem področju dejavnosti ali življenja.

Nasprotno je modernizem povezan s pojmom najnovejšega, zlasti v umetnosti. Modernizirati pomeni nekaj opremiti z najnovejšimi tehničnimi in strokovnimi pridobitvami ter dodajati pojavom iz preteklosti sodobne značilnosti. Arhitekturni modernizem se je v Evropi, kot protiutež arhitekturnemu tradicionalizmu, razvil v 20. letih 20. stoletja.

Z naslovom Modernizem na deželi avtor zato posredno opozarja tudi na to, da sta bili na podeželju med obema vojnoma mnogo večja kulturna ozaveščenost nasploh in arhitekturna kultura, kot pa ju lahko zaznamo in prepoznamo danes.

Mag. Lučka Ažman Momirski, univ. dipl. inž. arh., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana
E-pošta: lucija.azman@arh.uni-lj.si